

ВІДГУК

опонента – доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника **Яни Володимирівни Сімутіної** про дисертацію **Вадима Валерійовича Яцишина** на тему «**Принципи соціального діалогу у сфері праці**», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право

Актуальність теми дослідження не викликає сумніву та обумовлюється важливим значенням соціального діалогу для пошуку взаємоприйнятних рішень на основі домовленостей між усіма учасниками ринку праці.

Практична дієвість договірного регулювання як найбільш ефективного інструменту врегулювання соціально-трудових відносин вже давно визнана в усьому світі. На сьогоднішній день, враховуючи новочасні глобальні виклики у світі праці, зокрема, поширення нестандартних форм зайнятості, прекаризацію найманої праці, цифровізацію та роботизацію, значення ефективного соціального діалогу ще більше зростає. До цього ж треба безперечно додати і визначальну роль соціальних партнерів у подоланні кризових явищ у сфері зайнятості, що виникли на тлі пандемії COVID-19.

В Україні як демократичній, соціальній та правовій державі, яка прагне дотримуватися демократичних засад у побудові відносин між усіма учасниками ринку праці, інститут соціального діалогу постійно розвивається. Водночас не можна не констатувати, що цей процес на сьогодні відбувається у нашій державі недостатньо ефективно, у зв'язку з наявністю як внутрішніх, так і зовнішніх несприятливих чинників.

Не дивлячись на неабияку увагу українських та зарубіжних учених до вивчення теоретичних і практичних проблем правового регулювання соціального діалогу, у науці трудового права й досі залишаються дискусійними питання, що стосуються поняття, сутності та цілей соціального діалогу, суб'єктів, адаптації його механізмів до сучасних реалій цифрової економіки. До того ж спеціальні комплексні дослідження, присвячені

принципам соціального діалогу у сфері праці з урахуванням тенденцій щодо лібералізації трудового законодавства у сучасних соціально-економічних умовах, до цього часу не проводилися.

Враховуючи викладене, дисертаційне дослідження В. В. Яцишина є актуальним і своєчасним, спрямованим на вирішення низки як теоретичних, так і практичних проблем принципів соціального діалогу у сфері праці на сучасному етапі.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, є теоретично обґрунтованими, що забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, інтегрованістю авторських положень та висновків у систему наукових знань сучасної науки трудового права. Комплексне використання загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання дозволило автору всебічно проаналізувати становлення нормативного закріплення принципів соціального діалогу у міжнародно-правових актах і актах національного законодавства, визначити поняття, ознаки принципів соціального діалогу у сфері праці, здійснити їх класифікацію, дослідити зміст окремих принципів соціального діалогу у сфері праці, сформулювати пропозиції про вдосконалення актів чинного трудового законодавства України, проєкту ТК України в частині закріплення принципів соціального діалогу у сфері праці тощо.

Чітко та належно визначеними є об'єкт, предмет і мета дослідження. Зміст дисертації характеризується належним теоретичним та науково-методологічним рівнем вирішення поставлених дослідником завдань.

Ознайомлення зі структурою та змістом дисертації дає підстави стверджувати про те, що автором досягнута мета дослідження і виконано усі поставлені для її досягнення завдання.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертація В. В. Яцишина є першим в українській науці трудового права спеціальним комплексним

дослідженням переліку, змісту та значення принципів соціального діалогу у сфері праці.

У процесі дослідження дисертантом розроблено, сформульовано й подано на захист низку самостійних висновків, положень і пропозицій, які є новими або мають елементи новизни та становлять теоретичний і практичний інтерес для розвитку трудового права. Серед положень наукової новизни, що сформульовані автором вперше, варто відзначити обґрунтування правозастосовного значення принципів соціального діалогу у сфері праці, яке виявляється в тому, що зазначені принципи: виступають своєрідними орієнтирами розвитку соціального діалогу, сприяють підвищенню його ефективності та досягненню цілей; є основою правотворчої діяльності уповноважених суб'єктів, безпосередньо впливаючи на зміст нормативних приписів; виступають еталоном при тлумаченні та застосуванні норм законодавства про соціальний діалог; спрямовані на заборону зловживання правами під час соціального діалогу, охорону і захист прав та інтересів його сторін.

Заслужовує на підтримку пропозиція дисертанта включити до переліку інституційних принципів соціального діалогу у сфері праці принципи репрезентативності сторін; правоможності представників сторін; відкритості; прозорості; гласності; незалежності сторін; рівноправності сторін; добровільності; конструктивності; прийняття реальних зобов'язань; взаємної поваги сторін; пошуку компромісних рішень; обов'язковості розгляду пропозицій сторін; пріоритету узгоджувальних процедур; обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; обов'язковості виконання актів соціального діалогу; відповідальності за порушення законодавства про соціальний діалог.

Погоджуємося з думкою автора про необхідність принцип «відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань» сформулювати як принцип «відповідальності сторін соціального діалогу», що передбачає розширення його змісту до забезпечення дотримання сторонами соціального

діалогу усіх положень законодавства про соціальний діалог, у тому числі правил ведення соціального діалогу, визначених його сторонами, ініціювання участі у соціальному діалозі, його здійснення та виконання прийнятих рішень та досягнутих домовленостей за його результатами, а також відповідальності сторін соціального діалогу перед суб'єктами, яких вони представляють у соціальному діалозі у сфері праці.

На підставі порівняльного дослідження принципів соціального діалогу, проголошених у міжнародно-правових актах, та законодавчо закріплених основних принципів соціального діалогу у Законі України «Про соціальний діалог в Україні», дисертантом сформульовано висновок про їх загальну відповідність. Разом з тим, автор слушно акцентує увагу на існуванні термінологічних відмінностей у формулюванні принципів соціального діалогу в міжнародних актах та національному законодавстві, що можуть бути усунені за рахунок більш широкого тлумачення вже нормативно закріплених принципів соціального діалогу.

Варто погодитися і з висновком дисертанта про значення соціального діалогу у сфері праці в частині характеристики таких положень, як: визначення, зближення та узгодження позицій відповідних суб'єктів задля формування та реалізації державної соціальної та економічної політики; регулювання трудових, соціальних, економічних відносин; покращення умов праці; примирне вирішення спорів (конфліктів), що виникають у соціально-трудовій сфері; подолання кризових ситуацій (на прикладі кризи, викликані пандемією COVID-19).

Заслужують на увагу й інші висновки, наведені у роботі. Особливо слід відзначити сформульовані автором практичні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України про соціальний діалог, зокрема, законів України «Про колективні договори і угоди», «Про соціальний діалог в Україні», Кодексу законів про працю України, в тому числі в частині посилення адміністративної відповідальності за порушення законодавства про

соціальний діалог, що зумовлене необхідністю приведення у відповідність до сучасних економічних реалій розміру штрафних санкцій.

Таким чином, необхідна теоретична база й аналітична частина дослідження, використання дисертантом великої кількості джерел, ретельний аналіз існуючих у науковій літературі поглядів, точність відтворення тих чи інших суджень, їх критичне осмислення, використання різних дослідницьких прийомів і методів – все це надає роботі повноти, а зробленим висновкам і пропозиціям, які можуть претендувати на новизну, – обґрунтованості, достовірності й зваженості.

Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових виданнях. Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані у дисертації, належною мірою висвітлені в 13 наукових публікаціях, із них 4 наукові статті, опубліковані у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 наукова стаття, опублікована у зарубіжному періодичному виданні юридичного напрямку, а також 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях, що свідчить про достатнє оприлюднення та впровадження наукових здобутків дисертанта.

Наукову і практичну цінність дисертації підтверджує можливість застосування її результатів: у науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних і практичних проблем соціального діалогу у сфері праці; у правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства України про соціальний діалог, проєкту Трудового кодексу України; у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування чинного законодавства України сторонами соціального діалогу та їх суб'єктами на відповідних рівнях його здійснення; у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Трудове право України», «Соціальний діалог в Україні», «Публічно-правові аспекти соціального діалогу в Україні», розробці програм навчальних дисциплін, методичних рекомендацій, підготовці підручників, навчальних посібників, тематики курсових та кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію В.В. Яцишина, необхідно звернути увагу на деякі її недоліки та положення, які б могли стати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. Як свідчать дані одного з останніх досліджень стану соціального діалогу в Україні, проведеного за сприяння Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, соціальний діалог в Україні, за власними оцінками соціальних партнерів, залишається занадто формальним та спорадичним, майже не орієнтується на результати й не спрямований на конкретні цілі. Так, основні принципи соціального діалогу, визначені Законом України «Про соціальний діалог в Україні», зокрема, обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей, відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань є лише декларацією і не набули свого подальшого розвитку ані в Законі, ані в інших нормативно-правових актах¹. Дисертант на стор. 80 також констатує, що *«нормативно визначена система основних принципів соціального діалогу потребує якісного вдосконалення передусім щодо забезпечення їх взаємоузгодженості, визначення їх змісту та перспективного визначення принципів соціального діалогу в окремих організаційно-правових формах»*, однак не конкретизує, у який спосіб, на його думку, можна вдосконалити існуючу систему, взаємоузгодженість і зміст принципів соціального діалогу. У зв'язку з цим, зазначений висновок автора потребує додаткового пояснення.

2. Підтримуючи в цілому твердження дисертанта про те, що *«поширення нетипових форм зайнятості, ... розвиток цифрової економіки, цифровізації інших сфер суспільного життя, ..., запровадження електронного підпису, електронних трудових книжок та низка інших факторів обумовлюють і зміну переліку та змісту принципів соціального діалогу у сфері праці, що має належним чином бути відображено у законодавчих актах, колективних угодах і колективних договорах, інших актах соціального діалогу»* (стор. 182 дисертації), не можемо не зауважити про відсутність у роботі чітких

¹ <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/18189-20210903.pdf>

пропозицій про оновлення моделі соціального діалогу в цілому та його принципів, у тому числі в реаліях цифрової економіки.

4. Недостатньо уваги, на нашу думку, в дисертаційному дослідженні присвячено зарубіжному досвіду правової регламентації соціального діалогу. Зокрема, дисертанту варто було б більш ґрунтовно проаналізувати законодавство як пострадянських, так і розвинених європейських країн у сфері соціального діалогу з метою запозичення їх кращих практик для удосконалення правового регулювання соціального діалогу в Україні. У зв'язку з наведеним, необхідно уточнити, на підставі якого саме законодавчого досвіду зарубіжних країн він дійшов висновку про необхідність *«доповнити Кодекс законів про працю України, Книгу шосту «Колективні трудові відносини» зареєстрованих проєктів Трудового кодексу України окремою главою «Соціальний діалог у сфері праці»* (стор. 185 дисертації)?

5. Виходячи зі змісту пропозиції автора про доповнення КЗпП України (проекту ТК) окремою главою, присвяченою соціальному діалогу, хотілося б з'ясувати його думку, чи повинен при цьому залишитися чинним спеціальний Закон «Про соціальний діалог в Україні»?

Однак наведені зауваження та деякі недоліки дисертації не знижують загального високого рівня цієї наукової роботи. Вони, перш за все, мають на меті запросити автора до наукової дискусії та сприяти його подальшій науковій діяльності в цій сфері і не впливають на позитивну оцінку проведеного дослідження, що характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок його автора в розвиток науки трудового права.

Зміст дисертації дозволяє стверджувати про те, що робота В.В. Яцишина містить результати його особистих наукових розробок, і в ній **відсутні порушення вимог академічної доброчесності**. У дисертаційному дослідженні наявні посилання на відповідні джерела інформації, у разі використання ідей, тверджень, відомостей надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

Загальний висновок

Дисертація Вадима Валерійовича Яцишина на тему «Принципи соціального діалогу у сфері праці» є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, містить нові теоретичні положення та висновки, наукові узагальнення та практичні рекомендації, які в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки трудового права.

За своїм змістом і оформленням дисертаційне дослідження на тему «Принципи соціального діалогу у сфері праці», подане на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167, Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор, Яцишин Вадим Валерійович, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право.

Опонент:

провідний науковий співробітник
відділу проблем цивільного, трудового та
підприємницького права Інституту держави і
права імені В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

Сімутіна

Я.В. Сімутіна

Сімутіна Я.В.
Вчений секретар
М.В.М.К.
09.12.2021